

İSPANYOL ROMANI

Pío Baroja, Camilo José Cela'nın Müjdecisi

Dr. Carmen URIARTE

Don Kişot'un yaratıcısı Miguel de Cervantes dışında İspanyol edebiyatı, Türk okuyucusu tarafından pek tanınmamaktadır.

1989 Nobel Edebiyat ödülünün roman yazarı Camilo José Cela'ya değer görülmesi -bir eleştiride yazıldığı gibi- İspanyol semasında apayrı bir yıldızın ödüllendirilmesi değil, aksine günümüzde hâlâ parlaklığını koruyan canlı bir yazının tanınması anlamındadır.

Roman türünde Cela'yla aynı düzeyde bulunan bir yazar da, roman dili ve kurgusuna yendik katan, yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Pío Baroja'dır. İnsan davranışları belirleyen her türlü katı kurallara büyük bir düşmanlık duyuyordu ve bu nedenle kendisini "dogma karşıtı" olarak kabul etmişti¹. Romanlarında kendi deneyimlerini ve doğrudan yaptığı gerçek hayat gözlemlerini temel alıyordu. Ne özenli bir üslûp ne de bütünlük endişesine kapılmamış, yalnızca, olayları her kişiliği bir kaç sözcükle anlattığı etkili ve kuvvetli betimlemeler kullanarak anlatmakla ilgilenmiştir. Yayınlanmış 80 kitabında gözükten tiplerin oluşturduğu galeri sayısızdır.

Olaylar, kahramanların yeni taraflarını keşfettiğimiz bir dizi hareketten meydana gelmektedir: bu kişilikler, inandırıcı ve doğal bir düle anlatılan farklı tiplerin, yerlerin ve durumların neden olduğu bir karmaşanın içinde kaybolmuştur ve sürekli olarak değişirler. Bununla beraber derin bir gerçekçilik izi taşıyan bu yaşamlar ve kaderler okuyucunun dikkatini dağıtmaz; Özellikle, gerçek günlük konuşma dilinin ifadesi olarak bütün esere dağılmış sayısız diyalog Pío Baroja'nın aşlamayan sanatının göstergesidir. Sanatçı yazılarından bahsederken hiç de geleneksel, olmayan bir kendini ortaya koyma üslûbu olduğunu söyler ve Andarında "be-

1 Vicente Tusón, Fernando Lázaro. *Literatura Española. Anaya Yayınevi*. Madrid 1984. s. 83.

nim için önemli olan ne ideal bir stil, ne soyluluk, ne süs, ne de belâgattir. Önemli olan açıklık, kesinlik ve akıcılıktır." der.²

Hayatının son yıllarında katı bir içtenlikle DESDE LA ULTÍMA VUELTA DEL CAMINO (Yolun Son Dönemecinden) başlığı altında andarını yazdığına hiç gizlemeksizin kendi kusurlarını anlatmakta tereddüt etmez; bazen sadece hayatından kırpıntılar olan birkaç bölümü, kahramanın ismini kendisinininkiyle değiştirerek romanlarından kopuya eder.

Yazarlığının ilk yıllarında, Avrupa'da çok yaygın olan varoluşçuluğa iyice bulanmış bir halde, varolmanın amacını bulmaya niyetlenir. Daha sonra bu amacın kendi kendini sınırlamayı kabul etmesine rağmen, sonuç olarak ağırbaşlılığı ve sadeliği deneme çabasında bulunduğunu düşünecektir³.

Onun hayat sorunu, din ve diğer dinsel inançların halka sunduğu çözümleri kabul edememesinde yatar, ama kendisi de bir çözüm yolu gösteremez. Bu nedenle yarattığı kişilikler, bir tavırdan ötekine hiçbir çıkış bulamadan geçerek yaşantısını sürdüren Baroja'nın karamsarlığını taşır.

Baroja, dünyasındaki bu felsefi karmaşayı en iyi EL ARBOL DE LA CIENCIA'da (Bilgi Ağacı) (1911) ifade etmiştir⁴. Romanın baş kahramanı Andrés Hurtado yazarın ta kendisi ve onun sonu gelmez "varoluşun anlamı" arayışındır. Andrés dayısı Iturrioz'la konuşurken şöyle der: "Kişi, yaşama ne yapacağını bilmemek, bir tasarısı olmamak, ne yöne gideceğini bilmeden pusulasız, ışısız yitip gitmek tasarısı ve umutsuzluğu içindedir. Yaşamla ne yapılır? Nasıl yönlendirilir o? Eğer yaşam bir kişiyi sürükleyecek ölçüde güçlü olsaydı, düşünce, yolcunun durup, bir ağacın gölgesinde oturması gibi, bir barış vahasına girmesi gibi görkemli bir şey olurdu; ama yaşam, en azından burada, coşkusuz, kazasız, saçma sapan bir şey; ben her yerde böyle olduğunu sanıyorum ya; hem düşünce, var olmanın coşkun kısırlığına ödün olarak, korkuyla dolup taşıyor."⁵

Baroja, hayatı boyunca hiçbir prensibe bağlanmamış gibi gözükse de, hiç bir zaman vazgeçemediği bir davranış kurak vardı; bu prensip

2 *Historia de la Literatura Española*. Cilt IV. Orbis Yayınevi. Barcelona 1982, s. 125.

3 Donald L. Shaw. *Historia de la Literatura Española, el Siglo XIX*

4- Yıldız Canpolat tarafından Türkçe'ye çevrildi. *Bilgi Ağacı*. Varlık Yayınları. İstanbul 1983.

5 *Bilgi Ağacı*. s. 103

ödün vermez bir ahlâk adamı olarak Baroja'nın savunmaya hazır olmadığı tavizleri gerektiren hayat uğruna savaşmasını sağlamıştı⁶.

Hayatının son günlerinde, artık hafızasını kaybettiği uzun saatler boyunca evine kapanmak zorunda kalmıştı. Hiç önem vermediği ünü, genç yazarların onu sürekli ziyaret etmesine neden oluyordu. Bunlar arasında Cela dikkati çekiyordu⁷ ve üstada basılmak üzere olan eseri "Pascual Duarte ve Ailesi"ni⁸ önsöz yazması için verdiği aralarında bir dostluk doğdu.

Gerçekliğin iki gözlemcisi arasındaki dostluk böylece kurulmuş oldu. Hayat görüşleri oldukça karamsar olan bu iki yazar, bakış açılarını geniş bir kelime hazinesiyile kâğıda aktarmakla kalmamış, yeri geldiğinde bu imkânsız gerçekliğe ve kişiliklerine yumuşak bir hava vermesini de bilmişlerdir.

Camilo Jose Cela, Papeles de Son Armadans dergisinin Kasım 1955 sayısında kaybettiği dostu hakkında son anısını şöyle aktarır: "Belki de bunu yapmamalıydım ama, mezarlıktan dönünce ellerimi yıkadım; çünkü onu son yolculuğuna götüren kılıf olduğundan tabutu oldukça basitti ve boyası çıkıyordu. Miguel Perez'in yüzü leke olmuştu ve Hemingvay burnunda nezle kızarıklığı olduğu halde sanatçı gözlüğünün ardından, bir köy doktorunun gözlüklerinin ardından ya da artık karada yaşayan yaşlı hir denizcinin gözlükleri ardından ağlıyordu. Casas ve Val y Vera, her gün beraber olan sadık dostlar, -ikisi de çok sevilirdi; biri utangaç ve ufak tefek, öteki, gururlu ve bozguna uğramış- şaşkın, bilinçsiz, tesellisiz ve yalnızlık içinde dolanıyorlardı. Ressam Eduardo Vicente'nin gözlerinde çok ciddi bir bakış vardı ve ağzındaki sigara sönmüştü. Clementina Tellez, Mança'lı hizmetçisi, ölüyü alından ve yanağından öptü, görevi aşçılık olan Clementina'nin öpücükleri, bir köylününki gibi sert, öpücükleri bir âşığın öpücüğü gibi ve yararsız bir patlama sesi çıkarıyordu. Julio Caro mezar için yeşil Bidasoa toprağıyla dolu bir şişeyi cebine koydu. Birkaç kadın, Baroja'nın daha dün soluk aldığı köşelerde ağlıyordu. Kalak arkalarında yarısı içilmiş sigaraları, geniş fuar önlükleri giyinmiş bütün bu esran tanıyan cenaze levazımatçıları geldi ve onun cansız bedenini yükledik.

6 Donald L. Shaw. adı geçen eseri. s. 243.

7 Miguel Perez Ferrero. *Vida de Pio Baraja*. Magisterio Español Yayınları. Madrid. s. 301/302.

8 Alev Güçlü tarafından Türkçe'ye çevrildi. *Pascual Duarte ve Ailesi*. Can Yayınları, İstanbul 1989.

Havayı ojén⁹ kokusu kapladı. -Bu işi yapmasını iyi bilmek lazım, en kötüsü köşelerdir. Korkmadan dönün

•Miguel Pérez Ferrero, Eduardo Vicente, Val y Vera ve ben onu merdivenden aşağı indirirken bir iki kez tökezledik. Hemingway Baroja'yı indiremiyordu.

— Bu benim için fazla büyük bir şeref... Onun dostları... Onun daimi dostları...

— Nasıl isterseniz...»

9 Şeker ve anasonlu bir tür içki